

УДК 658.27:631.11

Черкасов О.О.

здобувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Полтавської державної аграрної академії

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Статтю присвячено дослідженню особливостей аналізу процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві. Визначено етапи аналізу стану та результативності відтворення основних засобів. Проведено систематизацію показників, що характеризують процес відтворення основних засобів. Запропоновано методичний підхід до інтегральної оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: основні засоби, аналіз, відтворення, інтенсивність, ефективність, інновації, інтегральна оцінка.

Черкасов А.А. СИСТЕМНЫЙ АНАЛИЗ ВОССОЗДАНИЯ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Статья посвящена исследованию особенностей анализа процесса воссоздания основных средств в сельском хозяйстве. Определены этапы анализа состояния и результативности воссоздания основных средств. Проведена систематизация показателей, которые характеризуют процесс воссоздания основных средств. Предложен методический подход к интегральной оценке эффективности воссоздания основных средств сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: основные средства, анализ, воссоздание, интенсивность, инновации, интегральная оценка.

Cherkasov O.O. SYSTEM ANALYSIS OF REPRODUCTION OF FIXED ASSETS IN AGRICULTURE

The article deals with the peculiarities of the analysis of the process of reproduction of fixed assets in agriculture. It represents the stages of the analysis of the state and effectiveness of reproduction of fixed assets and the systematization of indexes which characterize the process of reproduction of fixed assets. The author proposes a methodological approach to integrated assessment of the effectiveness of reproduction of fixed assets of agrarian enterprises.

Keywords: fixed assets, analysis, reproduction, intensity, innovations, integral estimation.

Постановка проблеми. На сьогодні виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств здійснюється під впливом ряду кризових процесів, що відбуваються в національній економіці. Зношеність основних засобів у сільському господарстві становить 38,8%, більша частина машин, обладнання та транспортних засобів вичерпала свій ресурс і має вік більше 10 років. Рівень інноваційної активності підприємств досить низький, що обумовлено переважно нестачею фінансових ресурсів та зменшенням інвестиційного забезпечення. Такі тенденції негативно впливають на можливості ефективного відтворення основних засобів, а тому необхідним є обґрунтування реалізації стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Комплексний аналіз відтворення основних засобів у підприємствах є передумовою виявлення потреби, своєчасності, необхідності та результативності оновлення основних засобів і на цій основі підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремими аспектами аналітичної оцінки ефективності використання та процесу відтворення присвячено праці таких учених, як Б.Є. Бачевський [1], О.Я. Колещук [2], Т.В. Куницька [3], Т.І. Олійник [4], І.Г. Степанов [5], В.Я. Швец [6], Н.О. Шура [7].

Однак оновлення основних засобів у сільському господарстві має специфічні особливості, а аналіз відтворення потребує системного дослідження з використанням комплексних показників, що враховують усі аспекти цього процесу та зумовили актуальність теми статті.

Мета статті полягає у класифікації показників відтворення основних засобів, розробці інтегрального показника ефективності відтворення основних засобів та обґрунтуванні етапів стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. До методичних прийомів узагальнення і реалізації результатів аналізу відтворення основних засобів

підприємства належать: прийоми систематизації отриманих результатів, їх групування та узагальнення; визначення втрачених можливостей і обчислення обсягу невикористаних резервів; визначення напрямів і розробка економічно обґрунтованих заходів щодо підвищення ефективності діяльності; прийняття управлінських рішень і контроль їх виконання.

Особливості аналізу відтворення основних засобів у сільському господарстві, на нашу думку, такі:

1) розміри відтворення основних засобів мають чітко відповідати потребам і масштабам виробництва та забезпечувати його безперервність, тобто планування придбання обладнання здійснюється на основі технологічних карт сільськогосподарських культур та карт виробництва продукції тваринництва;

2) відтворення основних засобів має відповідати як загальній стратегії розвитку підприємства (лідерства, зростання, стабілізації, скорочення), так і стратегіям розвитку окремих видів продукції;

3) при аналізі основних засобів, що використовуються у рослинництві, необхідно враховувати неритмічність їх використання як протягом року (сезонність виробництва), так і по роках, що зумовлено змінами у структурі посівних площ культур, відмовою від збиткових виробництв тощо;

4) необхідність урахування прискорення темпів науково-технічного прогресу та наявності морального зносу, що вимагає прискорення темпів завершення одного циклу відтворення;

5) орієнтація на оновлення не за рахунок придбання аналогічних зношеним основних засобів, а придбання комплексних агрегатів, здатних виконувати кілька операцій, які мають кращі техніко-економічні показники, що забезпечує економію матеріальних, фінансових та трудових ресурсів;

6) аналіз доцільності відтворення основних засобів безпосередньо пов'язаний з інтенсивністю та ефективністю використання даних засобів. У разі невикористання основного засобу в процесі вироб-

ництва та обслуговування його відтворення є економічно недоцільним;

7) у процесі аналізу важливим є не лише забезпеченість основними засобами, але й їхній якісний стан. При цьому варто враховувати і фізичний, і моральний знос;

8) при аналізі відтворення основних засобів необхідно враховувати способи відтворення. На нашу думку, існують екстенсивний, інтенсивний та інноваційний спосіб відтворення. Інноваційний спосіб передбачає оновлення основних засобів, що передбачає виробництво сільськогосподарської продукції за інноваційними технологіями за умови збалансування економічних, соціальних та екологічних інтересів на основі науково-технічного прогресу.

Аналіз стану та результативності відтворення основних засобів підприємства передбачає здійснення певних аналітичних заходів (рис. 1).

У результаті класифікації показників відтворення основних засобів нами виділено шість груп: інтенсивності, доцільності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності, інноваційності та ефективності відтворення, оскільки процес оновлення тісно пов'язаний із процесами використання основних засобів. У розрізі кожної групи можна виділити також натуральні, вартісні та відносні показники.

До групи показників інтенсивності відтворення нами віднесено:

- коефіцієнт оновлення, що визначається відношенням нових основних засобів до засобів на кінець періоду;

- коефіцієнт надходження, розраховується як відношення надходження основних засобів протягом року до вартості основних засобів на кінець періоду;

- коефіцієнт вибуття, що визначається відношенням вартості основних засобів, що вибули протягом періоду, до суми основних засобів на кінець року;

- коефіцієнт заміни – відношення вартості основних засобів, що надійшли протягом року, до суми основних засобів, що вибули;

- коефіцієнт інтенсивності оновлення – відношення вартості основних засобів, що вибули протягом досліджуваного періоду, до надходження основних засобів за даний час.

До показників доцільності відтворення належать:

- коефіцієнт уведення основних засобів в експлуатацію – відношення вартості основних засобів, що введені в експлуатацію, до тих основних засобів, що надійшли;

- коефіцієнт заморожування визначається відніманням коефіцієнта введення основних засобів у експлуатацію від одиниці, а його значення має наближуватися до нуля;

- коефіцієнт необхідності заміни – відношення накопиченої суми амортизації до первісної суми основних засобів;

- коефіцієнт своєчасності заміни – відношення вартості фактично ліквідованих основних засобів до суми річної амортизації, що відображає нормативний знос основних засобів;

- коефіцієнт доцільності проведення капітального ремонту.

Показники забезпеченості та структури основних засобів:

- фондозабезпеченість – розраховують як відношення вартості основних виробничих фондів до площі сільськогосподарських угідь;

- фондоозброєність праці – розраховують як відношення вартості основних засобів до середньооблікової чисельності працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві;

- забезпеченість основних засобів оборотними – відношення суми оборотних засобів до основних засобів;

- енергозабезпеченість виробництва;

- енергоозброєність праці;

- питома вага активної частини (машини та обладнання, транспортні засоби тощо) у структурі основних засобів;

- співвідношення активної та пасивної частини основних засобів підприємства.

Показники результативності відтворення:

- коефіцієнт фізичного зносу – відношення суми зносу до вартості основних засобів;

- коефіцієнт загального зносу – враховує фізичний та моральний знос основних засобів;

- коефіцієнт придатності – відношення залишкової вартості основних засобів до первісної;

- абсолютна зміна вартості основних засобів – показує збільшення або зменшення первісної або залишкової вартості основних засобів;

- темп зміни основних засобів – показує, як змінилася вартість основних засобів за аналізовані період;

- темп надходження – показує приріст або зменшення надходження засобів відносно основних засобів на початок періоду;

- коефіцієнт розширеного відтворення основних засобів – показує, яка частина основних засобів направлена на покриття вибуття;

- коефіцієнт обороту основних засобів – відображає швидкість обороту вартості, авансованої в основні засоби;

- машиноозброєність – характеризує вартість машин у розрахунку на одного середньооблікового працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві;

- продуктивність праці – визначається відношенням валової про-

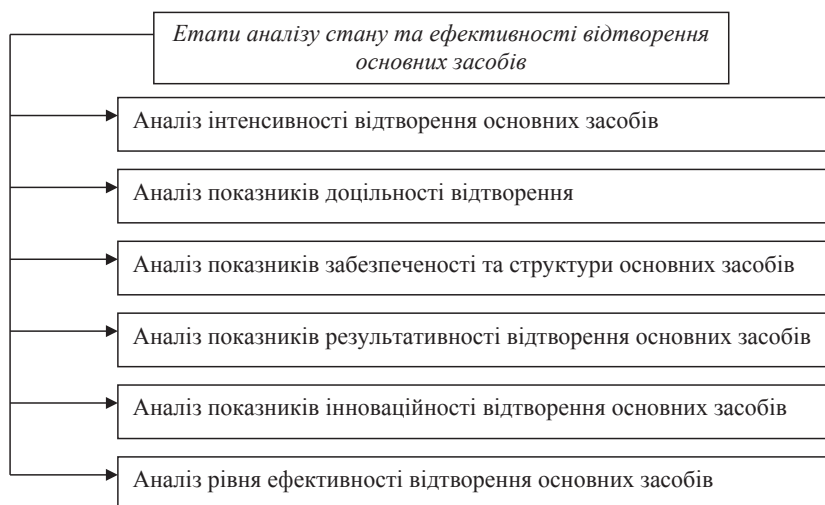

Рис. 1. Етапи економічного аналізу відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: розробка автора

дукції сільського господарства до середньооблікової чисельності працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві.

Показники інноваційності відтворення основних засобів:

- коефіцієнт механізації виробничих процесів
- відсоткове відношення обсягу робіт, виконаних машинами, до загального їх обсягу;
- коефіцієнт новизни – показує, яка частка нових основних засобів із тієї суми засобів, що надійшли;
- коефіцієнт масштабності оновлення – відношення нових основних засобів до суми основних засобів на початок року;
- коефіцієнт морального зносу – характеризує знос основних засобів, зумовлений розвитком науково-технічного прогресу і зниженням продуктивності використовуваного засобу порівняно з новим прогресивним засобом;
- коефіцієнт забезпечення підприємства новітньою технікою – відношення кількості (вартості) нової техніки до загальної кількості (вартості) техніки у підприємстві.

Показники ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств:

- фондovіддача основних засобів;
- фондомісткість основних засобів;
- рентабельність використання основних засобів – визначається відношенням чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості основних засобів;
- норма прибутку – характеризує ефективність використання основних та оборотних засобів підприємства.

Для здійснення поглибленого аналізу оцінки стану, руху та використання основних засобів усі показники можна поділити на основні, додаткові та подібні. Основними є показники, аналіз яких дозволяє зробити висновки про ефективність відтворення. Додаткові показники необхідні у випадку неможливості зробити однозначні висновки в результаті аналізу основних показників і забезпечують більш об'єктивну оцінку. Дублюючі показники підтверджують результати, отримані в результаті аналізу основних показників. При наявності двох і більше показників, що адекватно відображають одну зі сторін відтворення, до основних відносяться показники, розрахункових яких є менш трудомістким й є комплексним.

При проведенні інтегральної оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств у розрізі кожної групи основних показників визначають відповідні комплексні індекси. Останні характеризують певний аспект відтворення, і на їх основі визначають інтегральний індекс, ураховуючи вагомість кожної групи показників (рис. 2).

Значущість комплексних показників відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств визначається методом експертних оцінок. Якщо $I_{\text{еф.відт}} > 1$, то

це свідчить про ефективність політики відтворення основних засобів у підприємстві. Отже, темпи оновлення основних засобів відповідають потребам виробництва та рівню розвитку продуктивних сил у країні. Відповідно, якщо $I_{\text{еф.відт}} < 1$, то в підприємстві існують певні проблеми щодо оновлення основних засобів, а комплексні індекси дозволяють визначити резерви підвищення ефективності процесу відтворення.

Запропонований нами підхід до розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства передбачає реалізацію наступних основних етапів.

1. Визначення місії та стратегії розвитку підприємства, розробка стратегічних планів.

2. Планування поєднання основних галузей – рослинництва і тваринництва, допоміжних та обслуговуючих виробництв. Обґрунтування виробничої програми підприємства.

3. Вибір технології виробництва сільськогосподарської продукції: традиційна, інтенсивна, ресурсозберігаюча, інноваційна.

4. Обґрунтування потреби у виробничих ресурсах, у тому числі в основних засобах.

5. Порівняння потреби з наявністю виробничих основних засобів за складом, функціональністю та якісним станом.

6. Виявлення додаткової потреби у виробничих основних засобах, виявлення резервів скорочення непродуктивних засобів за рахунок ліквідації «заморожених» основних засобів і за рахунок цього вивільнення основного капіталу та одержання додаткового інвестиційного грошового потоку.

7. Визначення переліку заходів щодо оновлення основних засобів підприємства: капітальний ремонт, модернізація, купівля, оренда, лізинг тощо.

8. Пошук та обґрунтування джерел фінансування оновлення основних засобів з урахуванням очікуваної прибутковості та вартості джерел відтворення. У разі неможливості повного задоволення потреби в інвестиційних ресурсах для реалізації програми технічного переозброєння слід обрати найбільш ефективні заходи та визначити раціональну черговість реалізації запланованих заходів.

Рис. 2. Концептуальний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Джерело: розробка автора

9. Розробка календарного графіку реалізації програми оновлення основних засобів сільськогосподарського підприємства з урахуванням своєчасності відтворення, сезонності виробництва та неритмічності надходження коштів від реалізації сільськогосподарської продукції.

10. Заключним етапом розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства є прогнозування показників стану та ефективності використання основних засобів, оцінка покращання показників виробничо-господарської діяльності підприємства (валовий прибуток, продуктивність праці, фондодвідача, рентабельність основних засобів тощо) унаслідок оновлення основних засобів.

Висновки. Таким чином, розробка й удосконалення методичного інструментарію наукового дослідження відтворення основних засобів є необхідною передумовою об'єктивного аналізу, здійснення порівняльної оцінки та виявлення резервів підвищення ефективності використання вкладених активів у перспективі. Розробка стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства сприяє планомірному, затребуваному та економічно обґрунтованому вибору заходів щодо оновлення основних засобів, а також джерел фінансового забезпечення відтворення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бачевский Б.Е. Обновление основных средств предприятия в условиях рыночной экономики / Б.Е. Бачевский, Н.Д. Свиридова, А.В. Чернобай. – Донецк : ДонГАУ, 2001. – 180 с.
2. Колещук О.Я. Планування оновлення основних засобів машинобудівних підприємств / О.Я. Колещук, О.Л. Зарицька // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 1. – С. 42–45.
3. Куницька Т.В. Система аналітичних показників та інформаційна база проведення аналізу основних засобів / Т.В. Куницька // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 20. – С. 50–52.
4. Олійник Т.І. Аналітична оцінка процесу відтворення основних засобів аграрних підприємств на основі економічної моделі / Т.І. Олійник // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 9. – С. 71–74.
5. Степанов И.Г. Систематизация показателей анализа воспроизводства основных фондов / И.Г. Степанов, А.С. Матиевич // Вестник Пермского университета. – 2012. – Вып. 1(12). – С. 66–76.
6. Швець В.Я. До питання оцінки економічної ефективності оновлення основних фондів / В.Я. Швець, В.А. Грекова // Ефективна економіка. – 2012. – № 11.
7. Шура Н.О. Удосконалення організаційно-економічного механізму відтворення основних фондів промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Н.О. Шура. – Кривий Ріг, 2012. – 24 с.

УДК 330.5

Шапуров О.О.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізької державної інженерної академії*

Король С.А.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізької державної інженерної академії*

РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО БАЛАНСУ В РЕГІОНІ ШЛЯХОМ АКТИВІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ ПОТОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті визначено стан торговельного балансу країни. Розглянуто тенденції експорту та імпорту Запорізького регіону. Систематизовано проблеми зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств регіону. Сформовано основні заходи мінімізації від'ємного сальдо платіжного балансу на рівні держави за рахунок ефективної фінансової та грошово-кредитної політики. Обґрунтовано на рівні промисловості Запорізького регіону впровадження промислової продукції нових технологічних укладів на основі заходів поточного кредитування експорту промисловості.

Ключові слова: торговельний баланс, експорт, імпорт, технологічні уклади, зовнішньоекономічна діяльність.

Шапуров А.А., Король С.А. РЕГУЛИРОВАНИЕ ТОРГОВОГО БАЛАНСА В РЕГИОНЕ ПУТЕМ АКТИВИЗАЦИИ КРЕДИТОВАНИЯ ТЕКУЩЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В статье определено состояние торгового баланса страны. Рассмотрены тенденции экспорта и импорта Запорожского региона. Систематизированы проблемы внешнеэкономической деятельности промышленных предприятий региона. Сформированы основные мероприятия минимизации отрицательного сальдо платежного баланса на уровне государства за счет эффективной финансовой и денежно-кредитной политики. Обосновано внедрение промышленной продукции новых технологических укладов на уровне промышленности Запорожского региона на основе мероприятий текущего кредитования экспорта промышленности.

Ключевые слова: торговый баланс, экспорт, импорт, технологические уклады, внешнеэкономическая деятельность.

Shapurov A.A., Korol S.A. REGULATION OF THE TRADE BALANCE IN THE REGION BY STRENGTHENING THE CREDIT OF THE CURRENT ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

The article discusses the state of commercial balance of the country. Export and import of Zaporizhzhya region was examined. Problems of foreign economic activity of industrial enterprises in the region were examined. The key activities to minimize the negative balance of payments at the state level at the expense of effective financial and monetary policy. Reasonably at the level of the industry of Zaporizhzhya region in the implementation of industrial products of new technological structures on the basis of the current lending activities of the export industry.

Keywords: trade balance, exports, imports, technological structures, foreign economic activity.